

МАТЕРІЯЛИ, ТВОРЧІ ПОРТРЕТИ

Галина Максим'юк

ІВАН САМОКИШИН – СПІВАК І АРТИСТ

На «Союзівці» – відпочинкових таборах американських українців – того дня мала бути особлива імпреза під назвою «Гуцульський край в пісні і музиці». Ініціатором цього заходу виступив член товариства «Гуцульщина», уродженець села Печеніжина на Коломийщині Іван Самокишин. Він же був і активним учасником концерту, що відбувся 4 листопада 1966 року. Про цей вечір газета «Свобода» (США) писала: «Оригінальний Гуцульський вечір в неділю, zorganizований завдяки та старанням Івана Самокіша, започаткували «трембітанням на трембітах трембітарі» артист Іван Самокіш та Михайло Мочерняк, викликаючи багато споминів як у тих, що це вперше від багатьох років, так і в тих, що вперше в житті побачили і почули цей такий типовий для наших Карпат «інструмент» [...] Артисти Ліза Чепіль та Іван Самокіш, при фортеп'яновому акомпанієменті д-ра Ігора Соневицького, виконали сольо кілька гуцульських пісень композицій Майбороди, Анатольського, Барнича та ін. [...] Закінчив імпрезу Іван Самокіш, який від «щирого гуцульського серця» дякував УНСоюзові й управі Союзівки за її влаштування та всім «чесним газдам і газдиням» за участь» (Свобода, 1966/165).

Сьогодні досить складно відтворити повний життєвий та творчий шлях Івана Самокишина (Самокішина, Самокіша) – непересічного артиста, співака, громадянина через брак достатніх матеріалів про нього (як і про багатьох наших діячів та митців, які змушені були емігрувати від совітів під час II світової війни), однак певні віхи його життєдіяльності окреслити можна.

Народився Іван Самокишин 13 лютого 1914 року в багатодітній сім'ї майбутнього полковника Армії УНР Романа та його дружини Анни. Атмосфера в сім'ї сприяла вихованню хлопчика як свідомого українця, гордого своєю історією та культурою. Освіту Іван здобув у Коломийській гімназії. З молодих років належав до ОУН.

Артистичний талант, музикальність, голос Іван, швидше за все, успадкував від батька, який володів неабияким акторським хистом, виступав в аматорських гуртках та співав у церковному хорі. Юнака приваблювала кар'єра співака і театральне життя, тож він (напевне, через якийсь час після закінчення гімназії) стає актором Українського народного театру «Промінь» Миколи Комаровського. Це був мандрівний театр, основною базою якого був Рогатин. У 1939 році театр перестав існувати. Іван опиняється у Львові, де поступає до Музичного інституту ім. М. Лисенка у клас вокалу племінниці С. Крушельницької, відомої камерної співачки Одарки Бандрівської. Гарний голос (ліричний баритон) та успіхи в його школенні дають змогу влаштуватися до Львівської опери. Поряд із цим митець отримує роботу в драматичному театрі ім. Лесі Українки. З приходом у 1941 році німців І. Самокіш покидає Львів і переїжджає до Станиславова, де стає артистом

музично-драматичного театру ім. І. Франка. Протягом 1941–42 театрального сезону театр здійснив гастролі по карпатському краю (Коломия, Городенка, Заліщики, Чортків, Бучач), ставлячи оперети Легара «Жайворонок» і «Циганське кохання», п'єсу Гальбе «Молодість», драматизовану новелу Юрія Косача «Облога». В сезоні 1943–44 років були поставлені «Степовий гість» та «Марш Чернігівського полку» Косача, «Суєта» Карпенка-Карого, «Шаріка» Барнича, а коли восени 1944-го театр поповнився акторами з інших театрів України, відновили «Наталку Полтавку», «Запорожця за Дунаєм», «Катерину» і готували до прем'єри «Сільську честь» Масканьї. Однак прем'єра не відбулася: більшовики прорвали фронт під Бучачем і ось-ось мали бути в Станіславові. Частина акторів, а між ними Іван Самокишин, 27 березня зранку виїхали на Захід.

Спочатку артисти зупинилися у Кракові. Тут театральний склад знову поповнюється митцями з інших українських театрів. Акторка Клавдія Кемпе писала: «На той час у цьому театральному колективі вже були наддніпрянці Ніна Горленко, Надія Негель-Семенець, Василь Семенець, Семен Бутовський і відомі актори зі Станіславова Лавро Кемпе, Валя Терещенко, Клавдія Кемпе, Анатолій Радванський, Іван Самокиш, диригент Леонтій Крушельницький і музичний керівник Володимир Божик. Згодом ця група ввійшла до складу театру Йосипа Гірняка, завдяки чому утворилося досить сильне театральномистецьке об'єднання, якому була під силу постановка будь-якої вистави. В основному, це були «Ой, не ходи, Грицю», «Суєта», «Ясні зорі», «Назар Стодоля», «Невольник», «Пошилися у дурні», опери «Катерина», «Кармен», оперета «Чорноморці» й інші. У такому складі та з таким репертуаром театр дістався Відня».¹

В середині 40-х років Іван Самокишин перебував у таборі Ді-Пі в Інгольштадті. Тут митець долучається до капели бандуристів В. Божика – Г. Китастого, в якій стає не лише співаком, але й її директором. Очевидно, у капелі Іван навчився від когось із бандуристів грати на бандурі (саме як про бандуриста є про нього дані в енциклопедичному довіднику «Українські кобзарі, бандуристи, лірники» Б. Жеплинського та Д. Ковальчука). В 1946 році капела здійснює турне по американських військових частинах та по таборах біженців, про що дізнаємося зі статті "Bandura" – Traditional and National Musical Instrument of Ukraine (Ukrainian Weekly 1947/09, передрук з "The Refugee", London). Зі статті Р. Яціва «Солук-фільм»: неосвоєний документальний ресурс українознавства» довідуємося, що відомий україно-американський режисер і кінопродюсер Богдан Солук зняв після війни фільм про діяльність капели бандуристів. Автор пише, що «про цей варіант фільму, який був одразу ж показаний у багатьох українських таборах «для пере-

¹ Анатолій Житкевич. Владика пісні / код доступу: <http://meest-online.com/culture/vladyka-pisni/>

міщених осіб» та у фахових колах, відомо небагато. За деякими відомостями, він був музичний і тривав лише п'ятнадцять хвилин. Весь касовий дохід від показів продюсер передав у Фонд допомоги скитальцям»². Можливо, в кадри цього фільму потрапив й Іван Самокишин.

Від травня 1948 року І. Самокишин виступає як соліст у чоловічому хорі В. Божика (на той час Божик і Китастих вже працювали окремо, кожен зі своїм колективом).

У Німеччині Іван одружується з Ніною Поторокою – відомою пластовою діячкою. У 1950 році подружжя виїжджає до США, оселяється у Трентоні, штат Нью Джерсі. Отримавши звичайну для українського емігранта робітничу працю, Іван Самокишин продовжує музичну та громадську діяльність. Він бере участь у різноманітних концертах української діаспори, співає в філадельфійському хорі «Прометей», стає артистом нью-йоркського Українського оперного ансамблю, філадельфійського Українського театру та «Театру у п'ятницю» з Нью-Йорка. Перший виступ митця на американській сцені відбувся, швидше за все, 23 вересня 1951 року в Нью-Йорку, де в залі «Фешн інституту» під орудою диригента Юрія Оранського відбулася постановка опери «Катерина» М. Аркаса. Режисуру опери здійснив Йосип Гірняк. Партії виконували Марія Полин'як-Лисогір (Катерина), Іван Гош (Андрій), Гільдана Зятюк (Мати), Микола Чалий (Батько) й Іван Самокиш (Іван-москаль). У складі філадельфійського Українського театру митець брав участь у постановці «Наталки Полтавки» М. Лисенка (роль Миколи), п'єси «Гетьман Іван Мазепа» Григорія Лужницького, інсценізації «Гайдамаків» Тараса Шевченка та ін. Як артист нью-йоркського Українського оперного ансамблю, виступав у ролі Султана в «Запорожці за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського в багатьох містах США (це турне було присвячене 100-річчю написання опери), в опері «Мазепа» П. Чайковського (Орлик). Про виконання ним останньої ролі у «Свободі» відзначено: «Секретар Мазепа, Орлик, у виконанні І. Самокішина, був успішний музично та сценічно».³ Як актор «Театру у п'ятницю» І. Самокишин запам'ятовувався глядачам у виставі «Найкращі хлопці з дивізії» Зиновія Лиська. Цю п'єсу лише 1968 року було показано 14 разів у містах США та Канади.

До концертного репертуару митця входили романси М. Лисенка, В. Барвінського, Д. Січинського, І. Воробкевича, Я. Степового, С. Людкевича та інших українських композиторів.

Виступи Івана Самокішина відзначалися в пресі. Ось деякі характеристики його виконань: «В ролі Миколи — Іван Самокіш показав свої акторські здібності, котрими примушував глядача від душі сміятися: голос п. Самокіша — ліричний баритон, яким він легко володіє» (Свобода. 1952/19; вистава відбулася 11 січня 1952 р. у Філадельфії); «Співак І. Самокішин (баритон), з властивим йому ліризмом, гарно відспівав «Ой, чого ж ти почорніло» Т. Шевченка — муз. М. Лисенка та «Гетьмани» Т. Шевченка — муз. М. Лисенка» (Свобода. 1952/98; шевченківське свято відбулося у Трентоні, Н. Дж.); «Відомий баритон Іван Самокішин відспівав

² Роман Яців. «Солук-фільм»: неосвоєний документальний ресурс українства / код доступу: <http://incognita.day.kiev.ua/soluk-film-neosvoyenij-dokumentalnij-resurs-ukrayinstva.html>

³ Ф. С. «Мазепа» // *Свобода* (1951/265).

«Кармелюка» — Косенка, «Нагадай бандуру» — Китастого та «Надію» — Третьяка, з фінезією свого знаменитого голосу» (Свобода 1966/30; відзначення січневих роковин, Філадельфія); «Артист і співак української сцени Іван Самокіш у супроводі п-ні Ліди Сухенко виконав пісні В. Третьяка і Кос-Анатольського. Присутні тепло прийняли цей виступ» (Свобода. 1969/61; концерт на честь 100-річчя «Просвіти» у Пассейк-Кліфтоні, Н. Дж., відбувся 15 грудня 1968 р.).

Видатним досягненням І. Самокишина було заснування ним у Трентоні української радіопрограми. Вона виходила, починаючи з 1957 року, щонеділі, і хоча ефір виділявся їй лише на півгодини, давала різноманітну і змістовну інформацію про життя американських українців. На велику роль радіопрограми І. Самокишина вказала газета «Свобода» ще того ж року: «На окрему згадку заслуговує щонедільна півгодинна радіопрограма, ведена пп. Ніною і Іваном Самокішин, що впродовж чотирьох неділь безплатно проголошувала повідомлення Відділу УККА, а в неділю, 3-го листопада відзначила ще 39 Роковини Листопаду окремою програмою, в якій було слово про 1-ше Листопада мгра Івана Костюка, деклямація Івана Самокішина та стрілецькі пісні з грамофонових платівок у виконанні Капелі Бандуристів, Хору «Трембіта» і співачки Ії Мацюк» (Свобода. 1957–216. Листопадові роковини). Після смерті І. Самокишина радіопередача була названа його іменем, а вести її продовжувала його дружина.

Також за ініціативою Івана Самокишина в 1963 році у Трентоні був створений хор ім. Лисенка, головою якого митець був до кінця життя.

Різномісною була громадська діяльність артиста. Він був головою Відділу УККА Трентона, очолював Кредитовий Комітет при федеральному кредитному товаристві «Самопоміч», став головним ініціатором побудови Українського дому в Трентоні та довголітнім головою його керівництва.

Прожив Іван Самокішин тільки 54 роки, раптово відійшовши 20 грудня 1968 року. Поховали його на цвинтарі св. Андрія в Бавнд Брук. І плакала-тужила цього сумного дня трембіта, сповіщаючи, що ще один гуцул покинув земну домівку, покинув так далеко від рідних і таких люблених ним Карпат...

